

KÖZGAZDASÁGTAN

– VISELKEDÉSI KÖZGAZDASÁGTAN 1. –

BMEGT30MS06

H: 14.15–16.00 (QA407)

Ligeti Zsombor
ligetizs@kgt.bme.hu

QA215

Fogadóóra: Kedd 12–14

TANANYAG

- Tanszék honlapján lesz elérhető

<http://www.kgt.bme.hu/>

Varian, H. R. (2012): Mikroökonómia középfokon. Akadémiai Kiadó, Budapest.

30. fejezet: A viselkedési közgazdaságtan

- Előadások anyaga

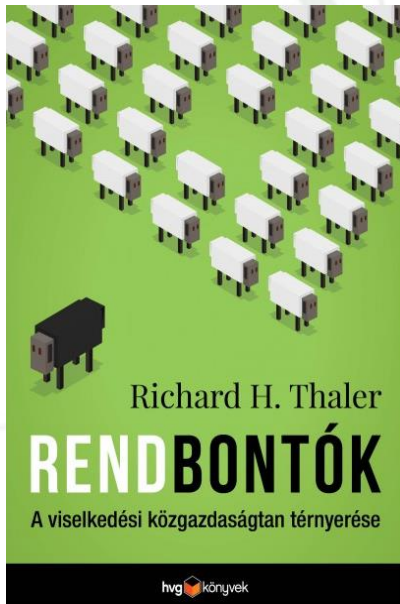
Mottó:

„...ha azt tapasztaljuk, hogy az emberek furcsán viselkednek, először azt a lehetőséget kell mérlegelnünk, hogy okuk van rá.”

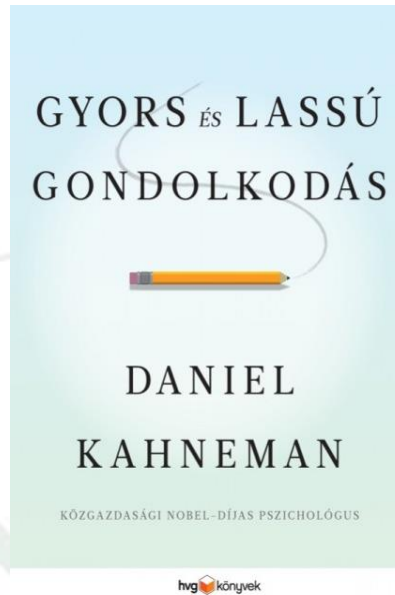
(Kahneman 2013, 480. o.)

Interdiszciplinaritás

közgazdaságtan



pszichológia



pszichiátria

Prof. Steve Peters



**A magabiztosság,
a siker és a boldogság
programja**

PARK KÖNYVKIADÓ

2002

Svéd Nemzeti Bank Közgazdaságtudományi Alfred Nobel Emlékdíja

viselkedési közgazdaságtan

Daniel **Kahneman**



kísérleti közgazdaságtan

Vernon **Smith**



Smith azt próbálta bebizonyítani, milyen remekül működik a közgazdasági elmélet,

Kahneman viszont épp az ellenkezőjére törekedett.

TARTALOM

1. TUDOMÁNYFILOZÓFIA
2. SZTORIK
3. JÁTÉK VAGY KÍSÉRLET?
4. KELLENEK-E EZEK AZ ISMERETEK?
 - Megbuknál közgázból?
5. JÁTÉK ÖNMAGUNKKAL 😊
6. MIÉRT KELL TUDNI EZEKRŐL?

1. TUDOMÁNYFILOZÓFIA

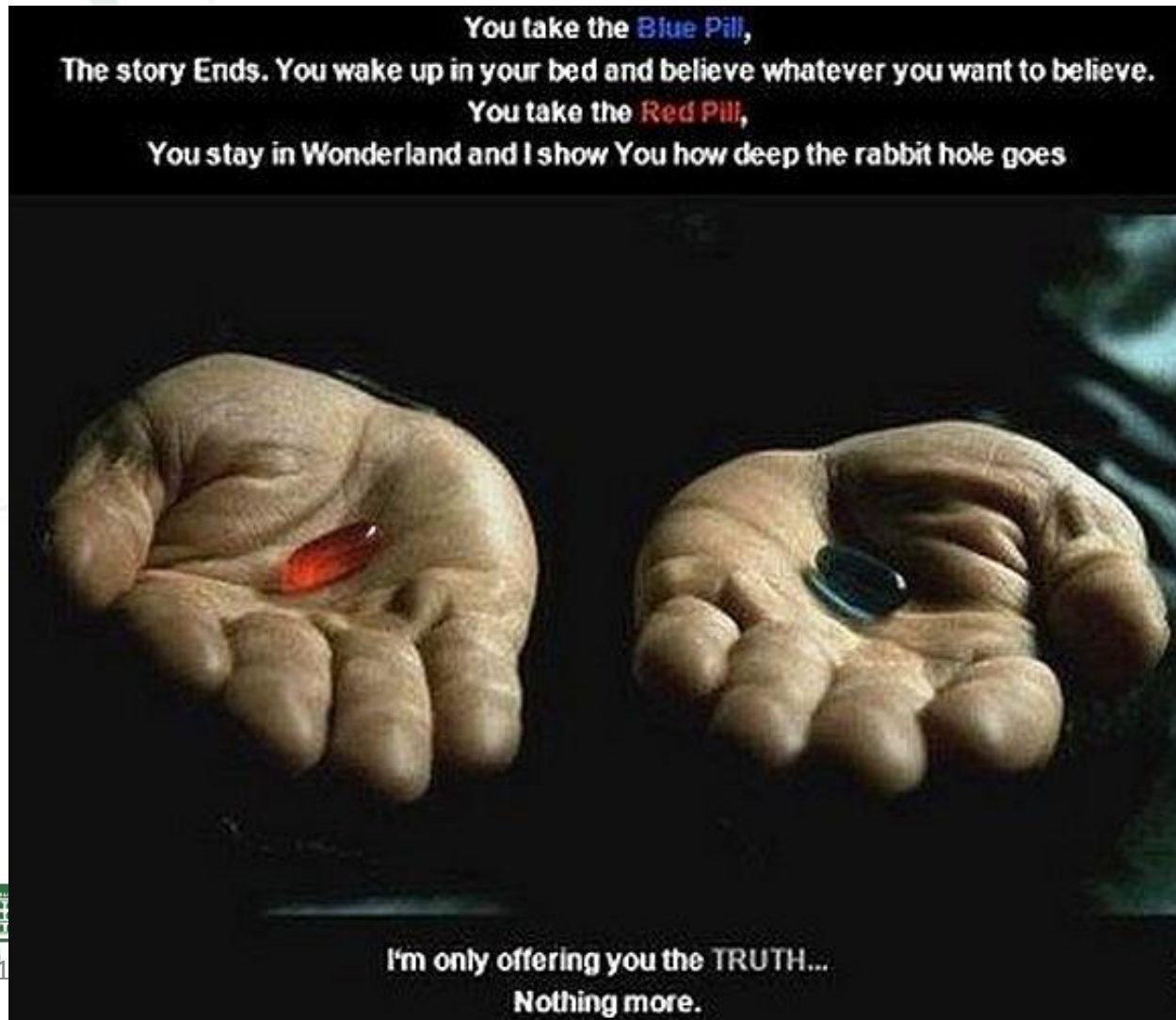
„Nem érdemes olyan életet élni,
amin nem gondolkoztunk el.”

(Szókratész)

[illegible]

Morpheus = Zsombor

- Morpheus: görögöknél az álmom istene, alakító



A világ másképpen – gazdasági szemlélettel –



GAZDASÁGI SZEMLÉLET

– Nincs ingyen ebéd –
optimalizálás + egyensúly = közgazdaságtan

Pozitív és normatív tudomány

POZITÍV tudomány

Mit tudunk
(értékmentes, leíró)

NORMATÍV tudomány

Mit szeretnénk
(értékfüggő, előíró)



Közgazdasági racionalitás

René Descartes

(1596 –1650)

és a karteziánusok



- Tudományos gondolkodás módszerének megteremtője
- A világot mechanikus, matematikai, determinista, racionális köntösbe burkolja
- A valóság szövetének legfőbb eleme: a ***mechanika***
- „Ember és valóság mechanikus-matematikai számítássá redukálódott.” (Sedláček 2012, 241. o.)

ÖKON/EKON-ómia

- Elméletei zöme nem ered empirikus megfigyelésekből!
- Axiomatikus keretrendszer + logikailag és módszertanilag zárt
- **Racionális döntéshozó**
- Milton **Friedman** (1953): A pozitív közgazdaságtan módszertana:

„Botorság egy elméletet feltevéseinek valószínűsége alapján értékelni. A **lényeg** az, hogy az adott **elmélet előrejelzései pontosak** legyenek.”

„mintha”

A világunkat úgy modellezzük, *mintha* ökonok laknák

Közgazdaságtan szemlélete és modelljei

– ÖKON/EKON-ómia –

- „a közgazdaságtan megközelítése szerint a társadalmi jelenségeket korlátok között érvényesülő célirányos emberi magatartások és ezek kölcsönös egymásra hatásának szándékolt és nem szándékolt eredményeként célszerű vizsgálni.” (Pete 2006)
- **ÖKON/EKON: Racionális döntéshozó**
- A világunkat úgy modellezzük, *mintha* Ökonok laknák.
A **HIBÁK (eltérések) kioltják egymást!**

Pete Péter (2006): A közgazdasági felsőoktatás sanyarú állapotáról és ennek okairól. Élet ÉS Irodalom. L. évfolyam 39. szám, 2006. szeptember 29.

Nincs kanál!



“There is no spoon.”

2. SZTORIK

2. Sztorik

1. Megéri-e csalni? Azaz mire tanít a közgáz?

„ha nem csalsz, nem is próbálsz elég keményen”

- Szumó
- Amerikai tanárok

2. Nem szándékolt hatás

Komplex világban gazdaságpolitikai döntés illúziója, túlzott önhittség

- Haifai óvodák
- Levitt bilire szoktatja kislányát

3. JÁTÉK VAGY KÍSÉRLET?

3. Játék vagy kísérlet?

- Elhinnéd ha mondanám?
 - Statisztikai élet
 - Egyéni / megszemélyesített élet
- Megmaradna?
 - Elég érdekesnek és okulásra érdemesnek véled?
- Adatgyűjtés
 - Melyek a reális feltevések

4. KELLENEK-E EZEK AZ ISMERETEK?

4. Kellenek-e ezek az ismeretek?

- **IGEN!**

- Rámutat, hogy a **közgazdasági modellek** nem elég jó **előrejelzők** → Az absztrakt modellek eredményeire nem alapozhatjuk alapvető döntéseinket!

- Kísérletek feltárják az **ANOMÁLIÁK**AT.

- **KOGNITÍV HIBÁK** – szisztematikusak (A **SIF**-ek figyelmen kívül hagyása **torzítást eredményez**)
 - Következmény: Közgáz (elmélet) → ← Marketing (gyakorlat)

Viselkedési közgazdaságtan

- Továbbra is közgazdaságtan, amely merít
 - a pszichológiából,
 - más társadalomtudományokból,
 - az agykutatásból → neuro-közgazdaságtan
- Bevezeti a „Emberi lény/**Humán**” fogalmát az előrejelzések pontosítása érdekében

Ökónok (Econ) → ← Emberi lények (Humans)
(Homo economicus és Homo sapiens)

- Viselkedési közgazdaságtan arra irányul, hogy kimutassa a **SIF**-ek meghatározók az emberi viselkedésekben

SIF: Lényegtelennek tartott tényezők

(Supposedly Irrelevant Factors)

Rossz döntések!?

– hibák, torzítások –

- **Kognitív**: mentális folyamatok (gondolkodás, észlelés, információfeldolgozás, tanulás, memória)
- **Kognitív hiba**: amikor következtetésink eltérnek a – normatívan elvárt – logikus gondolkodás eredményeitől

Szisztematikus kognitív hibák

Herbert Simon: korlátozott racionalitás

- Az emberek híján vannak az összetett problémák megoldására alkalmazható kognitív képességeknek.

Daniel Kahneman és Amos Tversky: Ítéletek bizonytalanság esetén: Heurisztikák és torzítások. *Science*, 1974, 185/4157, 1124–31

- Az emberi lényeknek egyaránt korlátozott az idejük és az agyi kapacitásuk.

A HIBÁK NEM oltják ki egymást!

A **SIF**-ek figyelmen kívül hagyása **torzítást eredményez!**

SIF-lista

- 67 kognitív torzítás:

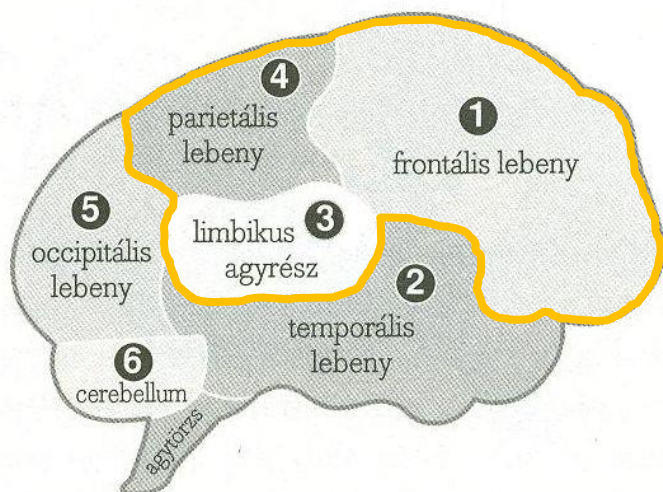
<https://blog.kolboid.eu/67-modszer-hogyan-novelheted-a-konverziot/>

5. JÁTÉK ÖNMAGADDAL 😊

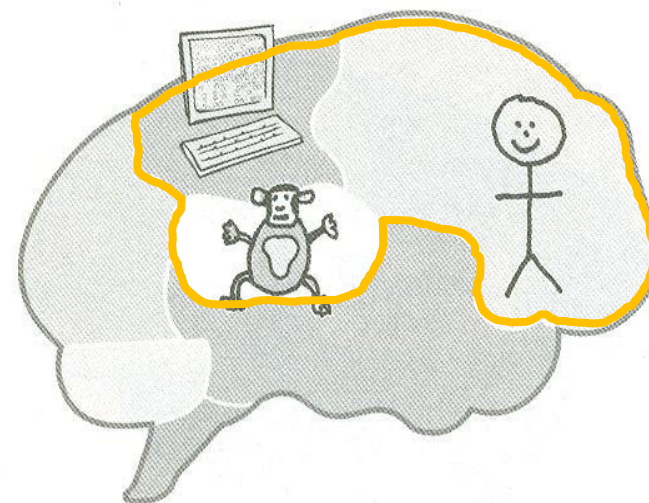
– neuro-közgazdaságtan –

A Csimpánz paradoxon

– a pszichológiai tudat –



Az emberi agy leegyszerűsített modellje*



A pszichológiai tudat

- A Csimpánz mindenkiben megtalálható érzelmi gépezet, tőlünk függetlenül gondolkozik. **Nem jó vagy rossz, egyszerűen Csimpánz.**
- Csimpánz jelleméért nem te vagy a felelős, a magaviseletéért igen.

A pszichológiai tudat 3 gépezete

Ember

- Tárhely és automatikusan működő gépezet
- 1

Csimpánz

- Érzelmi alapon működő, gondolkodó gépezet
- 5-ször erősebb
- Késztetések: **túlélés**, hatalom, territórium, az ego, a dominancia, a szex, a táplálék, a falka, biztonság, kíváncsiság, szülői késztetés

Komputer

- Tárhely és automatikusan működő gépezet
- 20-szor erősebb

Bármelyik képes önállóan irányítani, de rendszerint közösen dolgoznak.

Ha nem értenek egyet a Csimpánz fog irányítani ☹

Csimpánz 5-ször erősebb az Embernél. Ne szkanderezz vele! Kezeld!

Belső csata

		CSIMPÁNZ
		Javasol: fehéret vagy feketét
EMBER	1. Szkanderezik, elutasít	Feldúlt Csimpánzt kell kezelni
	2. Szelídít, elfogad , szünet, beszél róla	Minden rendben
	3. BANÁN – Elterelés Nem hagyod gondolkodni a Csimpánzt (reggeli felkelés)	RT-on megoldás de nem szünteti meg a probléma okát
	4. BANÁN – Jutalmazás, dicséret	RT-on megoldás de nem szünteti meg a probléma okát

Csimpánzcsata – kommunikáció

(dzsungelközpont, az **FFF-válasz**)

		2. Csimpánz / Fenyegetés		
		Harcolj – támadj (Fight)	Menekülj – szaladj el (Flight)	Dermedj – ne mozdulj (Freeze)
1. Csimpánz	Harcolj (üss)			
	Menekülj (fuss)			
	Dermedj			

- A dzsungelközpont a csimpánzagy egyik területe → magatartásformák túlélésre. Jól működnek az őserdőben, de nem jól a társadalomban. Csimpánz az Emberi társadalomban érvényesíti őserdei ösztöneit.
- Hogy mit választ? Az a sebezhetőség-érzésén múlik → Embernek kell a logika segítségével megnyugtatni a Csimpánzt

Emberi kommunikációk

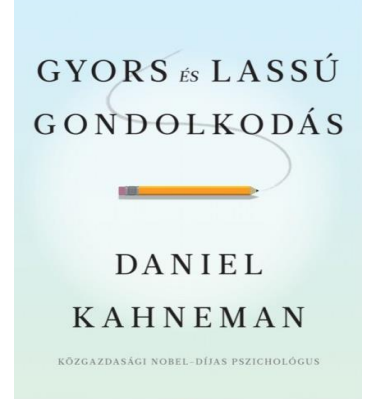
A Humánoknak egyaránt korlátozott az idejük és az agyi kapacitásuk → heurisztikák alapján hoznak döntést és alkotnak ítéletet

		2. egyén	
		Csimpánz 80%	Ember 20%
1. egyén	Csimpánz 80%	64%	16%
	Ember 20%	16%	4%

A két ÉN

- »Az önuralom gondolata paradox, hacsak nem tételezzük fel, hogy a psziché egynél több energiarendszerből áll, s ezek az energiarendszerek bizonyos mértékig függetlenek egymástól« (McIntosh 1969, T139)
- Az **önuralom** lényegében nem más, mint **konfliktuskezelés**
→ legalább ketten kellene → kétfelé osztjuk az ént.

HUMÁNOK modellje



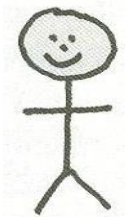
- **Az 1. rendszer:**

(alapvetően agyunk limbikus rendszere), amely „automatikus és gyorsan dolgozik, kevés erőfeszítéssel vagy anélkül, és tevékenységéhez nem társul a tudatos kontroll élménye” – Intuíciók



- **A 2. rendszer:**

(agyunk homloklebenye (prefrontális cortex)) az erőfeszítést igénylő mentális tevékenységek – Elemzés





Két én

1. rendszer

- **Gyors**, automatikus rendszer, heves
- **ÜGYNÖK** FÉRFI:
 - Nemtörődöm „cselekvő”,
 - aki a pillanatnak él,
 - teljességgel önző (nem törődik a jövőbeli cselekvővel)

2. rendszer



- **Lassú**, reflexív rendszer, hűvös
- **MEGBÍZÓ** NŐ:
 - Előrettekintő „tervező”,
 - áthatja az emberbaráti érzület, (jóindulatú diktátor),
 - a cselekvők együttesen a lehető legegységesebbek legyenek, (Ü felett csekély az ellenőrzése, pláne, ha Ü izgalmi állapotba kerül.)

Két én

Megbízó-Ügynök probléma



- **Ü:** legkevesebb erőfeszítéssel a legtöbb jövedelem



- **M:** ösztönzési program + nyilvántartási rdsz = szabályok és eljárások az érdekellentét költségeinek minimalizálása
- **M** három eszköze:
 1. Jutalmak és büntetések
 2. Szabályok, amelyek korlátozzák a választási lehetőségeket – az elköteleződési stratégiához
 3. Kísértés elkerülése/kiküszöbölése
- PÉLDA: 10 nap 10 energiaszelet

6. MIÉRT *KELL* TUDNI EZEKRŐL?

A kognitív hibákról, és szemléletbeli eltérésekről

5. Miért kell tudni ezekről?

1. Magadhoz (a sikerhez, a boldogsághoz) és a másokhoz vezető út alapja
2. Komplex világban a hibák felerősödnek ➔ „belehalatsz”
3. Ha felismered, akár tehetsz is ellene.

Walter Mischel (2015)

- Önuralom nélkül a célok megvalósíthatatlanok.
- A célok nélkül nincs teljes élet, a vonzó (élet)célok adnak irányt és motivációt (fiúknak párt 😊)

„Cogito, ergo sum” (Descartes)



„**Gondolkodom, tehát megváltoztathatom azt, ami vagyok.**”

(Mischel 2015, 242. o.)

Hiszen gondolkodásmódunk átalakításával megváltoztathatjuk érzéseinket, tetteinket és egész személyiségfejlődésünket.

- De vajon tényleg?
- Azt szeretné? 😊

